

> DÜBAM
DUNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

İRAN - SUUDİ ARABİSTAN DENKLEMİNDE ORTADOĞU

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

DÜBAM

İRAN-SUUDİ ARABİSTAN DENKLEMİNDE ORTADOĞU

Konuşmacılar

Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara
Levent Baştürk
Bayram Sinkaya

Genel Yayın Yönetmeni

Akif Emre

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net/dubam

dübam

(SUNUŞ)

Ortadoğu'da siyasi dengeler açısından taşların yerinden oynadığı, kartların yeniden karıldığı tarihi bir süreci yaşıyoruz. Bugünden geriye baktığımızda bölgeyi teslim alan çatışmanın taraflarının İsrail-Filistin ekseninde şekillendiğini söyleyebiliriz. Ancak geldiğimiz süreçte bu çatışma eksenini değişti ve Müslümanların birbiriyle savaştığı bir tablo ortaya ıktı. Daha ok Sünni-şii mezhepleri arasında gibi gösterilen olan ya da bu hatta oturtulmaya çalışılan savaşın tarafları da çok karışık olmakla birlikte en çok İran ve Suudi Arabistan arasındaki gerilimle hissediliyor.

Bu iki ülke arasındaki gerginlik bölgedeki ayrışmayı açıklamaya yeter mi? Daha doğrusu bu iki ülkenin bölgede yürüttüğü politikalar nüfuz alanlarını ne kadar genişletmektedir ve bunlar hangi siyasi ve toplumsal dinamiklere dayanarak bu politikalarını uygulayabilmektedirler? Bu soruları masaya yatırdığımız toplantıda üç önemli konuğumuz vardı: Prof. Dr. Mehmet Ali Büyükkara (İstanbul şehir niversitesi İslami İlimler Fakültesi Dekanı), Yrd. Doç. Dr. Bayram Sinkaya (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Oğretim yesi) ve Levent Baştürk (Osmangazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Oğretim Görevlisi).

Bu iki ülkenin dini anlayışlarının modern dönemde devlet ideolojilerini nasıl belirler hale geldiğinin izi sürülen toplantıda Sinkaya, İran'ın İslam Devrimi sonrasında mezhepci söylemden uzak durmaya itina gösterdiğinin altını çizerken 90'lı yıllarla birlikte devrim ideolojisinden uzaklaşan ülkenin daha fazla ulus

devlet olma özelliği gösterdiğini söylüyor. İran “İslam mı, İran mı” tartışmasını İran devleti lehine çoktan geride bıraktı. Bununla birlikte Şiiliğe dayalı bir dış politikayı gerçekçi ve uygulanabilir bulmadığı için dış politikasının Şiilik ekseninde şekillendiği yorumuna ihtiyatla yaklaşıyor. Diğer taraftan zamanla İslam dünyasındaki Şii nüfusla karşılıklı temasın İran’a bir nüfuz alanı açtığına da altını çiziyor.

Büyükkara ise Suudi Arabistan’ın Selefilik ve Vahabilik ekseninde şekillenen din anlayışının marjinalliğine işaret ederek bu ülkenin Sünniliğin temsilciliği konumuna yerleştirilmesine şüpheyle yaklaşıyor. Diğer yandan Suud’un özellikle Orta Asya ve Balkanlar’da eğitim yoluyla gençlerin selefileşmesindeki etkisini işaret ediyor. El-kadide ve IŞİD yapılanmalarında fikri yakınlığın altını çizerken bunlara destek verdiği yorumunu kabul etmiyor. Ancak özellikle Suriye meselesinde ABD’nin de taraf olduğu bu ilişki ağında bu etkiyi tamamen yadsımak da mümkün görünmüyor.

Bu iki ülke arasındaki gerginliğin son zamanlarda daha fazla tırmanışa geçmesinde İran’ın dünya sistemine geri dönmesiyle birlikte Suud’un bölgedeki etkisinin kırılacağı kaygısındaki artışa işaret ediyor Baştürk. Ancak Suudi Arabistan’ın hem Batıyla ilişkiler hem de askeri kapasite bakımından İran’dan muazzam bir “üstünlüğe” sahip olduğunu da vurguluyor. Baştürk de, diğer konuşmacılar gibi, yaşanan çatışmanın mezhep eksenli olmaktan öte uluslararası çıkar çatışmalarının da dahil olduğu siyasi hesaplaşmalar olduğunu ifade ediyor.

İran-Suudi Arabistan gerginliğini hem bölge dengeleri hem uluslararası siyaset hem bölgenin toplumsal dinamikleri açısından değerlendirdiğimiz toplantı kayıtlarını Dünya Bülteni okurlarının dikkatine sunuyoruz.

DÜBAM

İRAN - SUUDİ ARABİSTAN DENKLEMİNDE ORTADOĞU

Aynur Erdoğan: Bugünkü yuvarlak masa toplantımızda son günlerde gündeme oturan İran ve Suudi Arabistan gerginliğini ele alacağız. Özellikle Suudi Arabistan'ın bir Şii alimi idam etmesiyle birlikte tartışılmaya başlanan İran-Suud karşıtlığı ve bölgedeki yeni siyasi denge oluşumunu tartışacağız. Aslında bildiğiniz gibi bu gerginliğin tarihi daha eskilere dayanıyor. İran'daki İslam devrimi ile birlikte bölgedeki siyasi denge değişti. Ancak 2000'li yıllara geldiğimizde de İran'ın Suriye savaşında rejim yanlısı siyasi blokta yer aldığına şahit olduk.

Tahran Üniversitesinden Ahmet Nadirî; -Dünya Bülteni'nde de Türkçe tercümesi yayınlanan yazısında- jeo-politik ve jeo-kültür açısından bakıldığında İran ile Şiiliğin içi içe geçmiş halde olduğu tespitini yapıyor ve özellikle 2000'li yıllarda Suriye meselesiyle birlikte de bölgede İran ve İran karşıtlığı üzerinden bir siyasi dengenin oluşmasından bahsediyor. Bayram Bey, İran'ın bölgede Şii merkezli bir jeo-politik uyguladığından söz edebilir miyiz?

Bayram Sinkaya: İran'ın özellikle devrim sonrası dış politikasına baktığımızda mezhepçi bir anlayış uygulamaktan özellikle sakındığını görüyoruz. Çünkü mezhepçi bir dil İran'ın vereceği mesajlara İslam dünyasının diğer kesimini uzaklaştırıyordu. O yüzden mümkün olduğu kadar daha mezhepler üstü bir dil kullanmaya çalıştılar. Yalnız bölgedeki gelişmelere bağlı olarak, özellikle 1990'lardan sonra İran dış politikasında Şiilik daha öne çıkmaya başladı. Ama bu sadece Şiilik meselesi değil, Şiilik kanallardan birisi olarak açıldı. 1994 yılında rehberlik makamına bağlı olan iki tane merkez kuruldu. Bunlardan birisi Dünya Ehl-i Beyt Vakfı. Bu tamamen Şii dünyası ile ilişkilerin düzenlenmesi üzerine çalışan bir vakıf. Buna paralel olarak da Dünya Takrib vakfı, mezheplerin yakınlaştırılması isimli başka bir müessese daha kuruldu. Bu da mezheplerin arasındaki birliğin ya da ortaklıkların artırılması, İslam dünyasında birliği sağlamaya dönük

bir müessesede. Dolayısıyla birbirine tezat, ama aynı bünyede çalışan iki farklı müesseseden bahsediyoruz.

Erdoğan: Siyasi faaliyetler mi?

Sinkaya: Daha çok aslında bunlar kültürel çalışmalardır. Ama doğrudan Hameney'e bağlı olduğu için ister istemez içinde siyaset de bulunuyor. Çünkü orada kültür ve siyaset çok farklı seyretmiyor. Kültür siyasetin bir parçası. Pratiğe baktığımızda da İran dış politikasında Şiilerin, belki İran'ın tercihiyle değil, ama ister istemez öne çıktığını görüyoruz. İran'da İslam Devrimi, sadece mezhepçi bir devrim değildi. Fakat devrim retoriğinde kullanılan bazı söylem ve sloganlar özellikle Şiiler açısından daha çekici ve cazibeliydi. Ya da onlar onu daha iyi anlıyorlardı. Diğer taraftan İran'ın bu devrim ihracı politikası, burada kullandığı söylemler Şii dünyasında daha çok karşılık buldu. Ve İran ile Şii dünyası arasındaki transasyonel bağlar, özellikle eğitim bağları da bu ilişkilerin gelişmesinde etkili oldu. Özellikle 1980'lerde, hatta 1970'lerden başlayarak Necef ve Kerbala'daki Şii havzalarının zayıflatılması ve devrimden sonra İran'ın daha özgür bir dini ortam sağlaması nedeniyle, bütün dünyadan artık Şiiler eğitim için İran'a gitmeye başladılar. Ve bunlardan bir kısmı İran'la siyasi ilişkiler de geliştirdiler. Ülkelerine gittikleri zaman İran'la bağlarını koparmadılar. Bu durum doğal olarak İran'ın nüfuzunu farklı ülkelere taşımasına yol açtı.

Erdoğan: Yani İslam dünyasındaki Şiiler, İran'ın misyonu gereği Şiiliğin yayılması için bir aracı konum üstlenmiş oldu?

Sinkaya: Öyle bir durum ortaya çıktı. O doğal olarak ortaya çıkan, şekillenen bir süreç. Ama diğer taraftan da İran'daki Şiiler arasında da çok farklı hareketler var. Onlara da dikkat etmek gerekir. Şii dünyasını tekleştiremeyiz. Çünkü mesela Şeyh Fadlallah Lübnan'da meşhur örnektir; bir zamanlar Hizbullah ile yakın çalışırken Hizbullah'ın İran'la bu kadar sıkı-fıkı olmasına tepki olarak Hizbullah'tan uzaklaştı. Bütün Şiileri de İran'ın eksenine girmiş diyemeyiz.

Erdoğan: Batılı yazarlarda şöyle bir eğilim var; İslam dünyası içerisindeki Şii nüfus oranı yaklaşık yüzde 30 olarak belirtilir; mesela Türkiye'deki Alevi nüfusa gönderme yapılarak ülkenin yüzde 25'i Şii'dir gibi indirgemeci bir sonuca ulaşılır. Ve bu nüfusun tamamının İran'ın arka bahçesi, potansiyel nüfuz aracı gibi yorumlanması söz konusu. Böyle bir tablo var mı sizce?

Sinkaya: Bu kesinlikle abartılı bir yorum. Tabii zamanla, çalışarak olabilirdi, değişebilirdi. Ama onlar arasında da farklılıklar var. Diğer taraftan İran'daki siyasi rejim Şii'den de öte Velayet-i Fakih rejimidir. Bu, Ayetullah Humeyni'nin formüle ettiği esaslar üzerine kurulan bir rejim. Ve bu teori daha İran'da tam olarak oturmuş değil. İran'daki havzalarda da tartışılan bir mesele. İran rejiminin Şii dünyasındaki konumuna baktığımız zaman aslında bu Velayet-i Fakih rejimini kabul eden kurumlar, kişiler ve hareketlerle daha sıkı ilişki içerisinde olduğunu görüyoruz. Bütün Şii hareketlere aynı eşit mesafede yaklaşmıyor. Öncelikle bu prensibi kabul eden, orada da ister istemez çelişkiler doğuyor. Bu prensibi kabul edenlerle daha sıkı ilişki kuruyor. Diğer taraftan bu bir devlet politikası olarak lanse edilebilir mi emin değilim. Ama bir dönüştürme projesi de var. Bugün Suriye'de gördük, başka yerlerde de gördük. Din adamlarının Şii cemaatlara hizmet etmek için açtıkları ofisler var, bu ofisler zamanla bir nevi misyonerlik ofislerine dönüşüyor; Şiiğin yayılması çalışmalarına dönüşüyor. Mesela Suriye'de Aleviliğin tekrar isnaaşeriye dönüştürülmesi çabaları vardı. Bu daha sistemli bir

şekilde yürütülüyordu. Uzun vadede bir dönüştürme çabası var tabii. Şiiliğin alt kollarını da İran'a yöneltme çabası olduğunu söyleyebiliriz. Ama bugünkü konjonktürde bütün Şiiler aynı değil, içlerinde farklılıklar var. İran'ın Şii dünyasına hitap ederken kullandığı esas estrüman da; 'Velayet-i Fakih prensibine bağlılık'

Erdoğan: Suudi Arabistan'ın hedef tahtasına yerleştirdiği Yemen'deki Şiilik nasıl anlaşılabilir?

Sinkaya: Yemen'deki durum biraz daha karmaşık. Sadece İran ve Suudi Arabistan ikileminde izah edilebilecek bir mesele değil. Çünkü orada Zeydi nüfus uzun süreden beri Yemen'deki Husi problemleri vardı. Zeydilerin iki problemi

İran'da İslam Devrimi, sadece mezhepçi bir devrim değildi. Fakat devrim retoriğinde kullanılan bazı söylem ve sloganlar özellikle Şiiler açısından daha çekici ve cazibeliydi.

vardı; birincisi Zeydiler nüfus kaybediyorlardı. Çünkü oradaki selefi Vahabi yanlısı kesimin çalışmaları ve küreselleşmenin de etkisiyle insanların dinden uzaklaşması Zeydi cemaatinin zayıflamasına yol açıyordu. Ve Yemen'de homojene edici politikaları nedeniyle de Zeydiler üzerinde bir baskı vardı. Böyle bir ortamda İran devrimi Zeydiler için bir örnek oluşturdu. Batı'ya karşı ya da bütün bu baskıcı rejimlere karşı direncin bir sembolü idi. Çünkü Zeydi felsefesinde de her türlü adaletsizliğe karşı bir isyan son derece güçlüdür. Bu ikisi aslında birleşti. Sonra

aralarındaki bu transasyonel bağların kurulması örneğinde olduğu gibi bazı Zeydi alimler ya da talebeler de İran'a eğitim görmeye gittiler. Ve ülkelerine döndüler. Ama yine de Zeydiliğin de isnaaşereye dönüştüğünü söylemek zor. Aynı şekilde Husiler de Zeydiler içerisinde bir grup, ve bunlar bütün Zeydileri temsil etmiyor. Özel bir grup onlar orada. Bunların ilk isyanları 2003-2004'te oldu. Daha İran ile Suudi Arabistan arasındaki kutuplaşma bugünkü kadar değildi. Ama İran her zaman potansiyel şüpheli olarak görülürdü. Çünkü bu tür hareketleri destekleyeceğinin gerekçesi başka yerlerde de desteklediği için, burada da desteklediği iddia edildi. Amerikalıların Wikipedia'a da yansıyan ilginç beyanatları var. Amerikalılar Suudi Arabistan İran'ın Yemen'deki rolünün bilinçli olarak abarttığını söylemişti. Bu üzerinde durulması gereken bir şey. 2009'da Husi-Tutsi çatışmaları olmuştu. 2009'dan sonra kontrol altına alınmışlardı. Ama Arap Baharından sonra Yemen'deki karışıklıklarla birlikte Husiler de tekrar öne çıktı. Husiler özel-

likle Yemen’de iktidarı ele geçirince İran hemen öne çıktı. İran sadece Şii aktör olarak lanse etmedi bu hareketi, İran medyasına baktığımız zaman bu devrimci bir hareketti. Devrimin Yemen’deki uzantısı. İran’dan etkilenmiş. Mezhepçi gözle ifade etmiyorlar bunu. Dış politikadaki yansımaları, Amerika ile ilişkiler vs. İran devriminin bir uzantısı olarak görüyorlar. Bu memnuniyetle karşılandı. Ama hala Husilerin kurduğu hükümeti İran resmi olarak tanımış değil. Onlarla resmi temaslar kuruldu, evet bazı resmi anlaşmalar yapıldı. Ama Yemen ile İran arasındaki diplomatik ilişkiler tam olarak kurulmuş değil.

Erdoğan: Bayram Bey, Suudi Arabistan’ın İran’ın Yemen’deki rolünü abartarak, Şiiliğin öne çıktığını bahane ederek bir kamp oluşturduğunu söylüyor. Peki burada Suudi Arabistan’ın Sünniliği temsiliyeti nedir? Şiiliğe karşı bir Sünni cephe mi oluşturuyor Suudi Arabistan?

Mehmet Ali Büyükkara: Görünürde öyle, Suudi Arabistan’ın söylem dili bu. İran Şiiliğin temsilcisi ise, Suudi Arabistan da kendisini Sünniliğin temsilcisi olarak görüyor. Bundan da memnun, kendisini bu şekilde tanıtıyor. Fakat Suudiler, Sünniliğin içinde Selefilik, Vehhabilik dediğimiz, marjinal, aşırı yönleri olan bir damarı temsil ediyor. Bu damarın da aslında İslam düşüncesi ya da mezhep yelpazesi dediğimizde Şiilik bir taraftaysa bunun tam zıttı bir yerde Vehhabiliğin, Selefiliğin durduğunu biliyoruz. Yani ortalarda bir yerde değil. İran da Şiiliğin uç kısmında duruyor. Ve Vehhabi-Selefi ideolojisi bilindiği gibi Şiiliği İslam dışı gören bir düşünceye sahip. Ve bu ideoloji kabirlere yönelik tanzimde aşırıya gitmelerinden ve üç halifeye karşı kötü sözler söylediklerinden dolayı Şiiliği bid’at sayıyor ve aynı zamanda şirk koştuklarını söylüyor. Sünnilik içinde marjinal Vehhabi-Selefi dediğimiz bir dini düşüncenin dünya üzerindeki temsilcisi, en büyük hamisi olduğunu görüyoruz. Yani nasıl İran 1979 sonrası anayasasına isniaşeriye mezhebini devletin resmi mezhebi olarak koymuş, bu ebediyen değiştirilemez demiş. Suudi Arabistan’ın anayasası yok ama 1944’te ilk Suud devleti kurulduğunda Vehhabilik ile Suud siyaseti ittifakı üzerine kurulmuş olduğunu biliyoruz. Vehhabiliğin kurucusu olarak bilinen İbn Abdülvehab diyor ki; sen mü’minlerin emirisin ve sana biad ediyorum. İbn-i Suud da diyor ki; ben de senin tevhid davana, şirke karşı açtığın mücadeleye, Şiilere karşı açtığın mücadeleye madde manevi destek veriyorum diyor. Bu din-devlet ittifakıdır. Bu şey hala sürüyor ve dini olmayan bürokraside İbni Abdülvehab torunları olan Arumşeyh

ailesinin etkili olduğunu biliyoruz,. Bu sıradan bir siyasi rekabet midir, siyaset alanında çıkan bir devletler savaşı mıdır yoksa gizli mezhepler savaşı mıdır diye tartışılıyor. Ama tarihe de baktığımızda mezhepler savaşı dediğimiz şey; sadece İslam içindeki değil, öbür dinler içindeki savaşları da buna dahil edebiliriz. İnanç, ibadet şekilleri yüzünden insanlar çatışmazlar. Mutlaka onların önünde siyasi aktörler olur. Çünkü mezhep yapıları kendi hallerine bırakıldıklarında birbirleriyle uzlaşmaya yatkın yapılardır. Ama siyaset mezheplerin yakıcı-yıkıcı gücünü bildiği için bunları maniple etmek, kendi yanına çekmek ister. Dolayısıyla

İran Azerbaycan-Karabağ meselesinde Azerilerin yanında değil, Rusya ve Ermenilerin yanında yer aldı. Bu İran için meselenin sadece Şiiilik olmadığını gösteriyor.

bu bir mezhep savaşı mıdır, siyaset savaşı mıdır sorusunun bence çok anlamı yok. Bu, siyasetin başını çektiği bir mezhep savaşıdır. Mezhep savaşları da zaten böyledir. Fakat şu sorulursa cevabı başka olur; yani burada asıl mezhepler mi savaşmaktadır? Hayır, yani eğer mezhepler savaşıyor olsa her iki siyasi gücün de bütün dünyadaki politikalarında kendi mezheplerini önceye almaları gerekir. Ama bunun böyle olmadığını görüyoruz. Mesela İran Azerbaycan-Karabağ meselesinde Azerilerin yanında değil, Rusya ve Ermenilerin yanında yer aldı. Bu İran için

meselenin sadece Şiiilik olmadığı gösteriyor. Suudi Arabistan'ın da bütün selefi yapılarla arasının iyi olmadığını, hatta düşman olduğunu görüyoruz. Yani mesele din değil. Siyaset ama bu iki siyaset kutbu, siyaset kurumu ince yapı diyemeyeceğim çünkü bu mezhep yapılarını iyice savaşa sokuyorlar. Bunları kendi ülkeleri dışında da kullanmak ve bundan istifade etmek istiyorlar. İşte vekalet savaşı denilen Irak'ta, Suriye'de, Yemen'de, Lübnan'da, Pakistan'da Afganistan'da vs. Bu iki grup mezhepler üzerinden mücadele ediyor. İsmi mezhep ama arkasında büyük siyasi yapılar var.

Erdoğan: Suudi Arabistan'ın iç durumuna baktığımız da belki bunu daha iyi anlayabiliriz. Çünkü içerisinde yüzde 15'e yakın bir Şii nüfus var. Rejim bunlara nasıl davranıyor, bu insanlar o toplum içerisinde nasıl yaşıyor?

Büyükkara: Körfez'de yaşayan yaklaşık on bölgede, doğu bölgesindeki nüfusun yüzde 40 civarında Şii nüfusun olduğunu görüyoruz. Hatta bazı kentlerde çoğunluğu Şii nüfustan oluşuyor. Bütün Suudi Arabistan içerisinde de dediğiniz

gibi yüzde 10-15 civarında. Etraftaki küçük ülkelerde de var. Yani bu Kuveyt'te yüzde 20'ye kadar çıkıyor. Birleşik Arap Emirliklerinde yüzde 20'ye kadar çıkıyor. Katar'da yine yüzde 15 civarında Şii nüfusu olduğunu biliyoruz. Bunu aslında hep beraber düşünmek lazım. Suudi Arabistan 1979'dan sonra devrim ihracı politikası dolayısıyla hedeflerinden birisi de burasıydı. Ve hemen 1980 Aşurasında orada büyük bir isyan çıktı ilk defa. Ve ondan sonra Suudi Arabistan ile İran arasındaki gerginlik sürdü gitti. Oradaki vatandaşlar tabii bu mezhebi politikaların da etkisiyle devamlı ikinci sınıf vatandaş olarak görüldüler. Mezhebi, dini hakları kendilerine verilmedi, işte medreseleri kapalı tutuldu, camilerine kısıtlama getirildi. Zengin bir muhit, petrol çıktığı için. Suudi Arabistan petrolünün ¼'i o bölgeden çıktığı için önemli. Suudi Arabistan için önemli, Avrupa için, Amerika için, Çin için önemli bir bölge. Dolayısıyla istikrarlı olması lazım. Ama İran'ın da bir ayağı her zaman Suudilerde oldu. Doğrudan müdahale etmese bile, Bayram Hocamın anlattığı kültürel yollarla, bazen elçilikler vs. yoluyla devamlı manipüle etmek istedi. Ve ondan sonra devamlı gerginlikler. Humeyni Amerikan İslamı dedi Suudi Arabistan'ın temsil ettiği görüşe. Sünnilik değildir, Amerikan İslamı'dır dedi. Meşhur bir slogan oldu. İşte 1987 Hac mevsiminde orada Amerikan karşıtı gösteriler yapılmasını istedi Humeyni ve orada 257 tane İranlı hacı öldü. Ölen yaklaşık 750 civarında hacıdan 257'si İranlıydı. Ve bu birkaç defa daha tekrarlandı. Ve Arap Baharında da Bahreyn'de de nüfusun yüzde 60'ı, çoğunluğun Şii olduğu bir ülke. 2011 yılında Arap Baharı çerçevesinde Şiiilerin Sünni monarşik yönetime karşı isyanları mevzu bahis oldu, nerdeyse devrilme noktasına geldi El-halife rejimi. 2011'de Suudi Arabistan'ın müttefiki olan el-halife rejimi devrilme üzereydi. Suudi Arabistan doğrudan müdahale etti. Askerleriyle, tanklarıyla ve o işi durdurdu. Belki konuşacağız işte Irak'ta olup bitenler, Suriye, Lübnan arkasından Yemen.. Bu gerginliği iyice artırdı. Hatta 2015'teki Mina faciası (bundan çok söz edilmiyor) sıradan bir kaza olarak biliyoruz biz. Ama İran bunu böyle algılamadı mesela. 1000'den fazla insan öldü orada ve ölenler içerisinde en fazla İran'lı vardı. Suudi Arabistan'ın verdiği resmi rakama göre 400 İranlı vardı. İran'a göre ise bu rakamın iki katı kadar İranlı öldü orada. Ve bu bilinçli olarak çıkartılmış, kaza süsü verilmiş bir operasyon dedi. Çünkü ölenlerin çoğu İranlı, bu bile siyasi krize dönüştü. Arkasından da bu idam gerçekleşti. Ayetullah Nemr el-Aramiye kasabasının Cuma imamı. Bir Şii kasabası Suudi Arabistan'da. Suudi

Suudlar kendilerini Arap dünyasının sözcüsü olarak görüyor ve kendisini öyle konumlandırıyor. Bir taraftan mezhep, diğer taraftan milliyet söylemi üzerine politika geliştiriyor.

Arabistan dediğinizde üç-dört büyük aktivistten bir tanesiydi. Ayetullah lakabı ile biliniyordu. Nimr, El-kaide ve İŞİD mahkumları ile beraber idam edildi ve Suudi Arabistan bu olayın mezhebi bir olay olmadığını söyledi. İdam edilenlerin içerisinde 3-4 tane Şii vardı. Ama tabii bu böyle anlaşılmadı. İran'ın da benzer, belki iç güvenlik sebebiyle idam ettiği Sünniler var. Gerek Kürdistan, Belucistan'da önemli sayıda Sünni idamların önemli sayıda olduğunu görüyoruz. Mesela Kereş kentindeki bir cezaevi İran'ın Guantanamo'su olarak biliniyor. Orada çok sayıda Sünni tutuklu var. Bunların çoğu Selefilik ile irtibatlı olduğu için orada tutuluyor.

Mesela onlardan ara sıra idam edilenler oluyor. Hatta denildi ki Ayetullah Nemri'den sonra orada da idamlar olacak. Bunu görmedik. İran belki akıllıca bir diplomasiyle bunu durdurdu. Olay artık bu şekilde mezhebi boyuta taşındı. İnsanlar acaba bir mezhep savaşı mı çıkacak diye soruyor. Zaten çıkmıştır mezhep savaşı. Ortada ciddi bir çatışma var, bu daha ileri bir boyuta gelir mi, onun endişesini taşıyoruz.

Sinkaya: Hocam, Suudi Arabistan'ın İran ile ilgili iki temel suçlaması var, birincisi Arap dünyasındaki Şii azınlıkları hükümetlerine karşı kışkırtmak, onları silahlandırmak ve istikrarsızlığa sebep olmak. İkincisi de İran hakkı olmadığı yerlerde Arap dünyasının işlerine karışıyor suçlaması. Biz bunu Türkiye'de hep göz ardı ediyoruz. Şimdi Arap dünyasında liderlik sorunu olduğu için; Suudlar kendilerini Arap dünyasının sözcüsü olarak görüyor ve kendisini öyle konumlandırmaya çalışıyor. Bir taraftan mezhep söylemi, diğer taraftan milliyet söylemi üzerinden politika geliştiriliyor, ona da dikkat etmek gerekiyor.

Büyükkara: Bir de hocam İran'ı anlattı, benzer kurumlar Suudi Arabistan'da da var. Mesela Kum'daki o Takrib müessesesi, mesela el-Mustafa üniversitesi var Kum'da. İnsanlar orada eğitim alıyorlar. Yemen'de Zeydilerin dönüşmesi, Nusayrielerin dönüşmesi, hatta Türkiye'deki Aleviler üzerindeki çalışmalarını biliyoruz. Suudi Arabistan'da da Medine İslam Üniversitesi, Mekke Ümmül Kur'an Üniversitesi, Şeriat Fakülteleri aynı türden çalışıyorlar. Yani dünyanın her tarafında talebeyi çekiyorlar.

Erdoğan: Levent Hocam Suudi Arabistan ile İran'ı karşı karşıya getiren

süreç nasıl gelişti? Özellikle Amerika'nın Irak işgali sonrası Ortadoğu devletleri arasındaki ilişkilere yoğunlaşarak...

Levent Baştürk: Malumunuz Suudi Arabistan devletinin ortaya çıkmasından sonra Suudi Arabistan'ın dış politikası, her ne kadar kurulan rejim batı değerleriyle en ufak bir şekilde özdeşleşme dahi, Batı ile sıkı ittifak ilişkilerine dayanması sonucunda ortaya çıkmış bir rejim. Bu ilişki devam etti. İlk başta İngiltere ile sıkı ittifak ilişkileri söz konusu idi; daha sonra Amerika Birleşik Devletleri de eklendi. Özellikle Soğuk Savaş döneminin gerilimli ortamında genelde Batı ile uyumlu bir dış politika görüyoruz. Suudi Arabistan bu politikası Ortadoğu'ya Arap Soğuk Savaşı olarak da yansıdı ve bu Batılı ülkelerin özellikle ABD'nin dış politikası çerçevesinde şekillendi. Hatta ve hatta 1970'lerde Amerika'nın Ortadoğu politikası İran -Suudi Arabistan ve İsrail sacayağı üzerine dayanıyordu. Bu dönemde biz bu iki ülkenin – İran ile Suudi Arabistan'ın- ilişkilerine baktığımızda oldukça yakın, sıkı ilişkiler içerisinde olduklarını görüyoruz. Yani orada o zaman mezhep en ufak bir şekilde bunların arasına giren bir unsur değil, aksine komünizme karşı mücadelede ortak hareket ediyorlar. Aynı zamanda Ortadoğu'daki revizyonist hükümetlere karşı; Nasır'dır, Baas iktidarındır şudur budur, bunlara karşı da muhafazakar ülkeler dediğimiz bloğun unsurları olarak birlikte hareket ettiklerini görüyoruz. Yani hem genel küresel soğuk savaş ortamında hem de Arap veya Ortadoğu soğuk savaş ortamında. 1979 İran devrimi tabii radikal bir kırılma sonrası olarak karşımıza çıkıyor. Bu kırılmanın Arap ülkeleri içerisindeki Şii nüfus üzerinde de bir etkisi var. Ama bu etkiyi şu anlamda da ele almak lazım; bu, uzun zamandır insanların ikinci sınıf vatandaş durumunda yaşamış olmalarından kaynaklanan sıcak bir ilgi söz konusu.

Erdoğan: Şiileri mi kastediyorsunuz?

Baştürk: Tabii tabii, bu körfez ülkelerinde bulunan Suudi Arabistan'da Şii nüfusun ötekileştirilmesi. Irak'ta, halbuki Irak'ta çoğunlukta, nüfusun %60'ı. Ama buna karşılık hükümet Sünnilerin elinde. Fakat Irak'taki durum biraz karışık; Irak'ta özellikle 1990'lı yıllardan sonra daha çok ötekileştirme söz konusu oldu. Daha çok Arap milliyetçiliğinin çok canlı günlerinde gerek Arap milliyetçiliği hareketi içerisinde, gerekse sol fikirlerin Arap dünyası üzerinde cazip olduğu dönemlerde, sol hareketler içerisinde veya Arap milliyetçisi hareketler içerisinde Şii unsurların da diğer Sünni unsurlar ile birlikte hareket ettiklerini, ortak ze-

minde bulduklarını görüyoruz. Ama Saddam döneminde yaşanan tecrübe, bu Şii nüfusu Arap ortak paydasından, Arap düşüncesinden uzaklaştırdı. Ve bu durumun onları alternatif bir yer olarak İran'a yönelmeye ittiğini görüyoruz. Tabi asıl üzerinde durmak istediğim; azınlıkların kötü idaresi altında duyulan tepkiden yanısıra Hocamızın belirttiği; Suud yönetiminin Amerikan İslamı şeklinde suçlanması devrimin beraberinde getirdiği bir meydan okuma da var. Bu meydan okuma hem ideolojik bir meydan okuma, hem de bölgedeki statükoya bir meydan okuma. Ve bu iki meydan okumanın otomatikman karşısında bölgesel liderliğe oynayan veyahut da İslam dünyasının liderliğine oynayan Suudi Arabistan'ı bulması gayet normaldir. Bu devrimin kendisinin otomatikman bir meydan okuma, bir tehdit olarak algılandığını söylemek mümkün. Tabi daha önemli bir kırılma noktası da benim kanaatimce, demokrasi ihracı çerçevesinde Irak'taki Şii nüfusun desteklediği Şii partilerin ağırlıklı olarak iktidara gelmiş olması. Bu durum hem Türkiye'deki bazı kesimlerce hem de bazı Körfez ülkelerinde yanlış okundu, değerlendirildi; Irak'ın altın tepsi içerisinde İran'a sunulması gibi algılandı. Türkiye'de yanlış olarak kullanılan bir ifade var; Suudi Amerika tabiri. Geçmişte Suudi Amerika diye bir şey söz konusu olmuşsa bile 2003'ten sonra bundan ciddi bir kayma var, çünkü Suudi Arabistan ABD ile kendi dış politikasını uyumlu bir şekilde götürmeye çalışmanın her zaman mümkün olmayacağını görüp, kendinin bizzat inisiyatif aldığı girişimlere girdiğini görüyoruz. Bu çerçevede işte Körfez İşbirliği Teşkilatının ortaya çıkması söz konusu. Ve bu Irak'taki kırılma irdelenirken bence büyük bir hata yapılıyor; gerek Körfezde gerek Türkiye'de. Irak'taki Şii partilerin hepsi otomatikman İran'ın kumandası altındaki partiler olarak algılandılar, aslında öyle değil. Yalnız İran'ın orada uygulamış olduğu siyaset sayesinde kendisine mesafeli olan oluşumları bile kendisine yakın olmaya itmeyi başardı. Özellikle milis kuvvetler üzerinden yürüttüğü siyasetle bunu gerçekleştirdi. Mesela Maliki, İran'la belli ölçüde mesafe koymaya çalışan birisiydi. Ama fazla koyamadı. Koyamamasının sebeplerinden birisi tabi ki Şii unsurları birbirine konumlanmış olduğu siyasi mücadelede ister istemez denge gözetici bir yaklaşım içerisinde oldu. Daha çok Irak odaklı bir siyaset amaçlamıştı. Ama o dengeleri gözetememe endişesinin verdiği korku ile İran'la yeterli bir mesafe de koyamadı. Tabi burada bölge ülkelerinin de hatası var; Maliki'nin bu konumunu doğru okuyabilip ona göre bir Irak politikası geliştirebilmiş olsalardı

İrak'ta Maliki'nin biraz daha bence farklı bir siyaset izleme imkanı ve ihtimali olabilirdi. Ki Türkiye 2010'da bu hatayı yapanlardan birisi. Maliki yerine orada desteğini Sünnilerden almış seküler bir Şii siyasetçiyi başbakanlığa getirmek için uğraşması bunun örneklerinden biri. Irak'la bu olayın öncesinde arası epey iyiydi. Türkiye'nin bu girişiminden sonra bazı sorunlar yaşanmaya başlandı. Ve Arap Baharı mevzuu bu konuda diğer bir kritik aşama. Arap Baharı konusunda Suudi Arabistan hep ikili bir tavır içerisindeydi. Aslında İran da benzer bir tutum içerisinde oldu. Yalnız ilk başta İran'ın tavrı Kuzey Afrika'daki olaylardan yola çıkarak olumlu idi. Hatta ve hatta İran devriminin geç bir yansıması olarak göstermek gibi bir eğilim içerisinde. Ama sıra Suriye'ye gelince işin rengi değişti İran için. Suudi Arabistan'a da bakacak olursak, ilk başlarda tabii muazzam bir şekilde buna karşı tepkici bir tavır içerisinde. Fakat Suriye'de ve Libya'da Kaddafi'nin düşürülmesi hususunda iş değişti onlar açısından da. Ve Bahreyn'deki gelişmelere malum müdahale edildi. Yemen'deki durum biraz karışık. Yemen'deki durumda aslında ilk başlarda iki ülke arasındaki bir rekabet olayların gelişmesine doğrudan damgasını vurmadı. İlk başta iktidarın tepesindeki ismin değişimini destekledi Suudi Arabistan. Salih, İran'ın Yemen'deki müttefiği Husiler için de makbul isim değildi o dönemde. Oradaki gelişmeyi asıl Husilerin yönetime el koymasını durumu değiştirdi. Bu arada Yemen ile ilgili birkaç şeye değinmek istiyorum. İran-Suudi Arabistan ikilisinin ilişkileri açısından durumu değerlendirmemiz açısından önemli buluyorum. 1962-1967 Yemen İç savaşında Suudi Arabistan Nasır'a karşı bizzat Zeydi imamı destekledi. Aynı şekilde Ali Abdullah Salih; Yemen'in diktatörü 30 küsur sene Yemen'i yönetmiş durumda. Zeydi bir kökenden geliyor. Yalnız Ali Abdullah Salih çok pragmatik bir adam, Suud ile olan ilişkilerde genelde pragmatizm ağır basmış. Bunun istisnası 1991-2000 yılları arasındır. Çünkü bu dönemde, Kuveyt'in istilası vakasında Saddam'ı desteklemiştir. Bu nedenle o dönemde ilişkiler soğudu. Ama bu dönem haricinde Suudi Arabistan ile gayet iyi ilişkiler içerisinde olmuştur. Hatta aldığı para karşılığında Selefilik faaliyetlerine göz yumuyor. Ve Yemen de Selefilik faaliyetlerinin de etkili olduğu bir dönem. Tabii ki Salih artık istenmeyen adam. Husilerle olan ittifakından sonra bu istenmezlik hali daha da pekişti. Salih'le müttefik olma durumu Husileri Yemen'de bu kadar etkin kılmıştır. Ama Suudi Arabistan bunu bu şekilde görmek istemedi. Bu durumu İran'ın bizzat bölgeye müdahale etmesidir şeklinde okudu.

Erdoğan: Suriye meselesini sonra konuşacağız ama ondan önce Amerika'nın tavrını nasıl değerlendiriyorsunuz? Şu anda Amerika ile yakınlaşması var İran'ın. Suudi Arabistan nasıl bakıyor bu duruma?

Baştürk: Suudi Arabistan kesinlikle olumsuz bakıyor bu duruma. Çünkü bunu 2003'ten beri izlenen politikaların devamı olarak görüyor. Ve bölgede İran hegemonyasını ortaya çıkaracak bir gelişme olarak görüyor. Çünkü yaptırımların kalkmasıyla rahatlamış olan İran'a büyük bir para akışı olacak. 50'den 150 milyar dolara kadar çıkan rakamlar var. Konsensüs 100 milyar dolar dolaylarında, ki bu müthiş bir rakam. Tabi şu anda petrol fiyatları dibe vurmuş iken İran

İran'a Yaptırımların kalkmasıyla birlikte Suudi Arabistan İran'ın hegemonyasının bölgede artacağından endişe ediyor. Zira Çin ve Batı'nın bu ülkeye yaklaşmasını bölgedeki çıkarları açısından tehdit olarak görüyor.

da petrol satmak isteyecek. Fazla olmasa bile oradan da bir şeyler elde edecek. Bu İran için muazzam bir destek. Tabi şu anda bütün yabancı şirketler İran'a girme gayreti içinde. Ki, normal gezi programında olmamasına rağmen Ortadoğu ziyaretine İran'ı da ekleyen Çin devlet başkanının yaptıklarını anlamak çok da zor değil. İran'a Yaptırımların kalkmasıyla birlikte Suudi Arabistan İran'ın hegemonyasının bölgede artacağından endişe ediyor. Zira Çin ve Batı'nın bu ülkeye yaklaşmasını bölgedeki çıkarları açısından tehdit olarak görüyor.

Erdoğan: Dolayısıyla Suud kendi hegemonyasının azalacağını düşünüyor?

Baştürk: Yani tabi şu şekilde, şahsen ben bu iki ülkenin Ortadoğu siyasetini hegemonya kurma üzerinden tartışmanın çok doğru olduğunu düşünmüyorum. Çünkü ikisinin de ben hegemonya kurabilecek güçte olduklarına inanmıyorum. Yani bölgesel hegemonya. Bölgesel güç olma, evet. Bölgede belli bir bloğu, belli bir grubu temsil etme, liderlik etme evet. Ama mevcut kapasite ve imkanlar ile yapabilecekleri arasındaki orantıdan baktığımız zaman hegemonya kurabileceklerini göremiyorum. Ki, İran da bunun farkında olarak hareket ediyor. İran'ın Hocasın söylediği gibi Yemen'deki duruma müdahil olması kesinlikle ve kesinlikle oldukça dolaylı. Tabi nispi bir desteği var. O nispi destek İran'ın orada Amerikan dış politikasının Bush'un döneminde olduğu gibi aşırı sündürülme ve sağda solda çatlakların oluşması gibi olumsuzlukların yaşanmaması için İran bu konuda

oldukça dikkatli. Ki Suriye’de zaten yeterince gücünü zorladı. Yemen’de tekrar gücünü zorlayabilecek durumu yok. Yani bir hegemonya fikrine bir de şunun için katılmıyorum; İran’ın gücünün çoğu Şii nüfus üzerinden geliyor son zamanlarda. 2000’li yıllarda Hizbullah’ın İsrail ile kapıştığı dönemde Hizbullah’a olan yardım dolayısıyla İslam dünyası üzerinde bir meşruiyeti söz konusuydu. Filistin sorunu bağlamında. Ama Suriye olayında artık o meşruiyet kalmadı. Dolayısıyla bütün Ortadoğu politikası büyük ölçüde Şii nüfus üzerindeki etkisi üzerinden gidiyor. Bu Şii nüfus da bütün bölge nüfusunun yüzde 11-12, bilemedin yüzde 15’ini teşkil ediyor. Bu nüfusla tutup da bölgesel hegemonik bir güç olmanız imkansız.

Erdoğan: Nasıl sonuçlanır iki ülke arasındaki bu çekişmeler?

Baştürk: Daha çok bir güç mücadelesi. Tabi ki İran’ın Irak müdahalesi sonrasında elde etmiş olduğu bir avantaj var. Ve bu avantaj, Körfez ülkelerinde İran lehine önemli bir sonuç olarak kabul ediliyor. Aynı şekilde Türkiye de, Suriye’deki gelişmelerin kendi lehine seyretmemesi nedeniyle bu algıya yönelmiş durumda. Artık Türkiye, mevcut şartlarda kendisini kuşatılmış hissediyor. Daha önceki dönemde ilişkiler iyi idi. İran ile de Irak ile de. Irak’la bir dereceye kadar mayhoşlaşma vardı ama, Suriye ile çok iyi ilişkiler vardı. Ama şu anda mevcut konjonktürde Türkiye kendisini kuşatılmış hissediyor. Dolayısıyla Türkiye’nin de Ortadoğu’daki yaklaşımında bir değişiklik söz konusu. Hegemonya kavramı bu yüzden gündeme geliyor. Ama İran’ın bölge genelinde bir hegemonya kurabilme kapasitesi olduğu söylenemez. Zaten gayri safi milli hasılasına, bütün yönleri ile askeri gücüne, şusuna busuna baktığınız zaman bunu görüyorsunuz. Suudi Arabistan’ın askeri kapasitesi ile İran’inkini teçhizat açısından mukayese ederseniz; Suudi Arabistan’ın muazzam bir üstünlüğe sahip olduğunu görürsünüz. Suudilerin şartları böyleyken de İran’ın bölgede hegemonya kurma arayışı argümanı tutarlı gözüküyor. Bunun arzusunu duyabilir. Ama bunun arayışı içinde olmak çok daha başka bir şey.

Suudi Arabistan’ın askeri kapasitesi ile İran’inkini teçhizat açısından mukayese ederseniz; Suudi Arabistan’ın muazzam bir üstünlüğe sahip olduğunu görürsünüz. Suudilerin şartları böyleyken de İran’ın bölgede hegemonya kurma arayışı argümanı tutarlı gözüküyor.

İran böyle bir şeyin içerisinde olsa Yemen'e daha çok asılır. Ama bizde iddia edildiğinin aksine Yemen'e daha çok asılması söz konusu değil; nispi bir yardımı var, o kesin.

Erdoğan: Bayram Hocam, 1979 İran'ın İslam Devriminden sonra mezhebe dayalı bir politika gütmeye başladığını söylediniz. Ama zaman içerisinde özellikle 1990'lı yıllarla birlikte İran'ın artık ulus devlet refleksiyle hareket ettiğini söyleyebilir miyiz?

Sinkaya: İran'da 1979'dan sonra devrimci ideoloji devlet içine girince devlet ulusallaşmaya başladı. Daha önce devleti düşman olarak gören ideoloji, ideolojik çıkarları doğrultusunda bu defa devletin bekasını önemli hale getirdi. Hatta bu konuda Ayetullah Humeyni'nin 1987'de verdiği bir fetva var. Fetvanın ismi 'Velayet-i Fahik-Mutlak.' Bu fetva ile Velayet-i Fakih fetvasını da biraz daha güncelledi. Ve buna göre Velayet-i Fakih'in gözetimindeki hükümetin aldığı kararlar ve bu hükümetin çıkarları İslam'ın ikinci derecedeki hükümlerinden daha önce gelir. Bu devlet çıkarının, devlet mantalitesinin ideolojiye galabe çaldığının en önemli göstergesidir. Ondan sonra biz zaten İran devletinden bahsediyoruz. Ta 1980'lerde Ayetullah Muntazari ile Rafsancani arasındaki atışmalar, Muntazari devrimci örgütlerin koordinasyonunu

İran ile Amerika müttefik olmadılar, sadece en önemli anlaşmazlık konularından birisini sulh yoluyla çözdüler. Bunun olması gerekiyordu, çünkü iki tarafın da opsiyonları tükenmişti. Zira sonrası ya daha ağır yaptırımlar ya da çatışmaydı.

sağlıyor, Rafsancani de meclis başkanı. Muntazari Rafsancani'ye diyor ki; sen devleti temsil ediyorsun, ben devrimi temsil ediyorum. Senin çıkarların ve politikaların ayrı, benim çıkarlarım ve politikalarım ayrı diyor. Ama bu Velayet-i Fakih-i Mutlak'tan sonra artık devrim devletleşti ve devletin çıkarları her şeyden önce gelmeye başladı. Bugün de İran'daki artık devrimci ideoloji hayli sulandı. Sadece devrimci ideolojik rejimin temellerini şekillendirmesi itibarıyla bir anlam taşıyor. Anayasa bu parametreler çerçevesinde şekillendi, devrimin temel dış politika prensipleri çerçevesinde şekillendi. Ama bu kadar. Devrim ideolojisi artık kimseyi heyecanlandırmıyor. Devrimci elitler bugün kendileri de bölünmüş durumdadır. İran devletinin önceliği bütün önceliklerden önce geliyor. Humeyni

döneminde, dış politikada ‘İran mı - İslam mı?’ tartışması vardı. Bugün böyle bir tartışma yok. Kesinlikle İran daha önce geliyor.

Erdoğan: Peki, İslam devrimi sonrasında İran’ın karşısında “Büyük Şeytan” olarak Amerika vardı. Böyle bir ideolojik konumlanma söz konusuysa. Şu an ise Amerika ile müzakereler yürütülüyor. Bu durumu, devrim ideolojisinin geri çekildiği, Amerika ile artık ittifak kurulabileceği şeklinde mi anlamalıyız?

Sinkaya: Devrim ideolojisinin sulandığından bahsettik. Devrimin antiemperyalist söylemi ve yapısının bir mirasıydı. Bu yapısal bir soruna da dönüştü İran’da ciddi yapısal sorunlar da var. Bölge ülkeleriyle karşı karşıya gelmeler, dış politikadaki iniş çıkışlar. Bu müzakere süreci ve İran-Amerika ilişkilerinin dönüşümünü doğru değerlendirmek gerekiyor. İran ile Amerika müttefik olmadılar, sadece en önemli anlaşmazlık konularından birisini sulh yoluyla çözdüler. Bunun olması gerekiyordu, çünkü iki tarafın da opsiyonları tükenmişti. Zira sonrası ya daha ağır yaptırımlar ya da çatışmaydı. Buna gitmek yerine bu sorunu barışçıl yolla çözdüler. Onun dışında; İran Amerika’nın müttefiki olmuş değil. Görüyorsunuz Amerika İran’a nükleer silah ile ilgili yaptırımları kaldırıyor ama diğer taraftan balistik füze ile ilgili de yeni yaptırımlar koyuyor. Veya terörizmi destekleyen ülkeler listesinde İran hala. Ve İran’ın resmi ordusu olan Devrim Muhafızları ordusu Amerika’ya göre terörist örgütlerden birisi. Dolayısıyla bu ilişki kolay kolay değişecek bir ilişki değil. İranlılar hala Amerika’ya lanet okumaya devam edecekler, bu düşmanlık en azından söylemsel düzeyde devam edecek. Bölgede de Amerika bazı sorunların çözümünde İran’a çözüm ortağı olarak görüyor ama öte yandan İran’ın bölgesel güç olmasını isteyecek değil. Dolayısıyla bu ilişki ve bu sürecin içerisinden geçiyoruz. Bu süreç kesinlikle İran-Amerika yaklaşması değil. Sadece Amerika ile İran arasındaki acil sorunların diplomatik yolla çözümü. Buna İran’ın da Amerika’nın da ihtiyacı vardı.

Erdoğan: Amerika ile uzlaşmasını devrim ideolojisinden uzaklaşma olarak anlayamaz mıyız?

Sinkaya: Devrim ideolojisinin etkisinden artık zaten bahsetmek zor. İran ulus devletinin kendi çıkarları var artık.

Erdoğan: Rusya ile yaklaşmasıyla da ilişkilendirebilir miyiz bu duru-

mu?

Sinkaya: Rusya ile ilişkiler soğuk savaşın mirası; Amerika ile İran ilişkileri son derece gerilince Rusya alternatif bir destek unsur olarak gündeme geldi. Çünkü Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyindeki Rus sandalyesi ve desteği İran için son derece önemliydi. Diğer taraftan İran'ın savunma altyapısındaki ihtiyacını karşılamak için Rus silah sanayine, Rus savunma sanayine yaslandı. Keza Türkiye'nin Rusya'dan aldığı savunma desteği son derece önemliydi. Amerika ile İran arasındaki bu kapışma Rusların önünü açtı. Bugünkü geldiğimiz noktada da belki İran-Amerika ilişkileri önemli ama Avrupa ile İran ilişkileri daha ileri düzeyde. Orada daha dostane ilişkiler gelişebilir, daha ekonomik ilişkiler gelişebilir. Mesela yaptırımlarla ilgili olarak Amerika'nın belli başlı firmalarının İran'la alışveriş yapmaları hala yasak. Onlar kaldırılmadı. İran'ın Batı Avrupa ile ilişkileri genişirken Ruslar bu defa kenarda kalmamak için, Rusya İran ilişkilerini güçlendirmek için stratejik adımlar attılar ve hala da bu çerçevede ilerliyor İran Rus ilişkileri.

Erdoğan: İsrail'in durumunu nasıl değerlendiriyorsunuz? Amerika adım atıyor ama İsrail hiçbir şekilde kabul etmiyor, nasıl değerlendiriyorsunuz bu durumu?

Sinkaya: İsrail bir güvenlik devleti ve İran tehdidi her zaman gerçek boyutundan daha fazla gösterildi. İranlılar da İsrail tehdidini çok abartıyorlar. Bu şekilde iki devlet toplumlarını motive ediyor. Yani birbirlerinin aynası gibi. Yani sanki İsrail İran'ı yok edebilecekmiş gibi, güya İran bütün savunma stratejisini İsrail'i engellemek, İsrail'i durdurmak üzerine kuruyor. İsrail'e karşı açıkça ve düşmanca eylemleri ve söylemleri var. Ama İsrail'in İran'ı bitirme kapasitesi hiçbir zaman İran'ın İsrail'in tehdit kapasitesini çok abartılı gösteriyorlar. İsrail de İran'ın tehdit kapasitesini çok abartılı gösteriyor. Özellikle Amerika'nın İran'ı bölgedeki bazı problemlerin çözümünde aktör olarak görmeye başlaması İsrail için kabul edilebilir bir şey değil tabii. O yüzden nükleer anlaşmaya son derece karşı çıktılar. Bu nedenle Amerika'daki siyasetin dönüşümü de son derece önemli. Evet Obama döneminin politikası bu. Bu ne kadar daha sürdürülebilecek, iktidar değiştikten sonra da İran'la Amerika arasındaki diyalog sürdürülebilecek mi onu bilmiyoruz. Ama İsrail ve Amerika'daki İsrail lobisi, keza İsrail'in İran'ın abartılı tehdidini dengelemek için Amerika'nın bu girişimlerini eleştiriyor.

Baştürk: Bu söylediklerinize bir şey ilave edeyim Hocam, İran-Amerikan ilişkilerini, yakınlaşmasını savunan bir grup var Amerika'da. İran diasporasının elemanları. Amerika'daki İran lobisi. Bunlar laik ve İran rejimini de desteklemeyen insanlar. Bu grubun başındaki adam Zerdüşt. Ve onun doktora tezinin konusu da bu İran kontra olayını ele alıyor. İran-Irak savaşının sürdüğü dönemde ABD-İsrail ve İran silah ticaretinin içerisine girdiler malum. İsrail üzerinden İran-Irak savaşı esnasında İran silah aldı. Bir şekilde aldı ve İran kontra olayı olarak gündeme geldi. Reagan döneminde. Şimdi bu grup diyor ki; en olmadık bir zamanda böyle bir ilişki kurulmuşken, ABD ile İran arasında şu an çok daha fazla ve çok daha sağlam temeller üzerine bir ilişki kurulmaması için hiçbir sebep yok.

Sinkaya: Ama o zaman şey sorunu da vardı; İran'ın o dönemdeki bütün savunma altyapısının Amerikan silahları üzerine kuruluydu ve Irak ile savaş halindeydi. Savunma sanayini, tankını, uçağını vs. yenileyecek, yenileyemiyor. Çünkü yedek parça temin edilemiyor. Bunu alternatif kaynaklardan telif etmesi de zor. Bu yüzden aslında orada devletin, devrimci devletin çıkarı için buna mecbur kaldı. Ama şimdi alternatif kaynaklar olduğu sürece değiştirilebilir.

Baştürk: Ama bu argüman yapıldığı tarih 2006-2007 yılları; doktora tezini birlikte çalıştığı kişi de enteresan; Fukuyama. Çok önemli övgüler alıyor bu tez. Amerikan kamuoyunda epey tartışılan bir tez, sonra kitaplaştı. Ve olumlu karşılayanlar arasında Brezinski de var. Şu andaki Obama hükümetinin dış politikasını destekleyen veya onun formüle edilmesinde katkıda bulunan isimlerin hepsi o dönemde bu tezi oldukça olumlu karşılamışlar. Ve o tezdeki İran yaklaşımının ilk argümanları 2000'li yılların ortalarında gelişmeye başlıyor. Tabi diğer dikkat edilecek olay; aşırı muhafazakar kesimlerle İsrail'i destekleyen kesimler bu argümanın kendileri açısından tehlikeli tarafını o dönemde fark etmişler ve hemen karşı taarruza geçiyorlar. O dönemde kendisini İran'ın ajanı demeyeyim de İran lehine lobcilik yapan bir kişi olduğuna yönelik ithamlarla karşı karşıya kalıyor. Böyle bir de tartışma var.

İsrail bir güvenlik devleti ve İran tehdidi her zaman gerçek boyutundan daha fazla gösterildi. İranlılar da İsrail tehdidini çok abartıyorlar. Bu şekilde iki devlet toplumlarını motive ediyor.

Erdoğan: Mehmet Ali Hocam, bununla ilgili giriş yaptınız ama Suudi Arabistan Üniversitelerinin o kozmopolit yapısından bize biraz bahseder misiniz? Çünkü özellikle Balkanlar'da Kafkasya'da Orta Asya'dan gelerek Suudi Arabistan'da eğitim alan öğrencilerin selefilik ideolojisini bu bölgelere ihracı için bir araç haline gelmesi söz konusu. Siz bu yoruma katılıyor musunuz, etkisi ne oldu?

Büyükkara: Etkisinin büyük mü küçük mü olduğu bölgeden bölgeye değişir. Ama sadece Balkanlar değil mesela Afrika'daki aşırı örgütlerin; Boko-Haram olsun, özellikle Somali'deki Şebab olsun, lider kadrosundan ciddi bir kesimin bu üniversitelerden mezun olduğunu veya oradaki hocalardan ders aldığını en azından lise seviyesinde ders aldığını biliyoruz. Suudi Arabistan selefiligi kendi anlayışındaki bir Selefiligi tabii... Zaten bütün selefi anlayışları kontrol edemiyor Suudi Arabistan. En azından bunları manipüle etmek için ve yaygınlaşmak için; Orta Asya'dan Batı ülkelerine, Afrika'ya, Avrupa'dan Amerika'ya kadar yaygınlık kazanması için kullandığı bir araçtır bu üniversiteler ve mezunları.

Erdoğan: Önceleri komplo teorisi gibi dillendirilirdi ama şimdilerde ana akım medya organlarında da yavaş yavaş yer almaya başladı; Suudi Arabistan-el-Kaide-IŞİD ilişkisini Amerika'nın arkadan desteklediği fikri. Yani Suudi Arabistan'ın desteklediği bu selefilik akımının bir şekilde etkilediği siyasi hareketler; el-Kaide gibi örgütlerin Amerika tarafından finanse edildiği, desteklediği gibi ifadeler artık medyada yer almaya başladı, siz bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Büyükkara: Yok, öyle bir şey.

Erdoğan: El-Kaide ideolojisini?

Büyükkara: Mesela Irak'ta Amerika işgali sonrasında hocamın söylediğini tekrarlayayım; Irak, İran'a altın tepsi içerisinde sunuldu. Ve daha sonra burada daha çok iktidara laik Şii'lerin olduğu grup geldi. Sünnilerse hükümetten dışlandı. İşte burada bir takım kurtuluş mücadelesi veren örgütler, Batılı ifadeyle El Kaide unsurlarına Suudi Arabistan'ın destek verdiği biliniyor. Fakat Suudi Arabistan bunu her zaman neyi desteklediğini bilerek yapıyordu. Yani ilk başta bir destek veriyor ama bu sürekli bir destek mi oluyor? Mesela Şii milislere ve Esed rejimine karşı Suriye'de bir süre el-Kaide ile iş tutan Nusra'yı destekledi. Ama şu anda Nusra'yı da artık desteklemeyip, kendisine daha yakın örgütleri çok ko-

lay bulduğunu görüyoruz. Mesela İslam Ordusu Suriye’de daha etkin olan grup, onu desteklediğini gene güneyde Dara bölgesinde, tam olarak Sünni olmasa da onlara silah sağladığı, füze sağladığını herkes biliyor. Ama işte onların arkasında Suudi Arabistan var. Suudi Arabistan’ın arkasında da Amerika var gibi bir teselsül diyoruz biz ona; zincirleme bir ilişki olduğunu ben komplo teorisi babından anlıyorum yani. Ama şu var tabi, IŞİD dahil büyük güçler bunları kullanmak ister. Bizzat kurucusu olmasa bile içine soktukları adamlarla veya başka yollarla onları kendi doğrultularında yöneltmek, yönetmek, kendi menfaatleri doğrultusunda, en azından kendi çıkarlarına zarar vermeyecek pozisyonda gitmelerini sağlamak ister. Bu konuda istihbari bir takım operasyonlar yapabilir. Bunu kabul ederim. Ama herkesin arkasında o var filan şeklindeki söylemleri kabul etmek zor. Peki şuna ne diyeceğiz; karşı komplo teorisine ne diyeceğiz? Artık Suudi Arabistan’ı terk etti Amerika İran’la beraber iş tutuyor. Ben bunu da kabul etmiyorum. Böyle bir şey yok.

Baştürk: Komplo teorisi çok; bu örgütlerin arkasında Rusya var diyen de var Amerika var diyen de...

Büyükkara: El-Kaide çevrelerinde ve Suudi Arabistan’da da bu var. “İran-gayrimüslim ilişkisi.. İran-Amerika ilişkileri hortladı, Şia’nın gerçek yüzünün ortaya çıktığı... İran zamanında haçlılarla İslam halifeliğini epey bir yıpratmıştı... İran hep düşmanlarla işbirliği halindeydi.. Şimdi de aynısı oluyor, Şia işte gerçek yüzünü gösterdi...” gibi ifadeler Bunun arkasında Amerika-İran birlikteliği var, onun arkasında Sünni İslam birlikteliği var... gibi gibi.. Tabi bunları kabul etmek mümkün değil. Avrupa ne Batı ne Amerika İslam içindeki yüzde 10’luk marjinal bir mezhebi ve onun devletini yanına alıp da yüzde 85-90’lık büyük bir kesimi karşısına alması mantıkla açıklanacak bir şey değil.

Erdoğan: Ama bu tür örgütlenmelerdeki Suudi Arabistan ideolojisinin etkisini ve bağımlılığını onaylıyorsunuz?

Büyükkara: Etkisini demeyelim, yani el-Kaide hem de arkasından IŞİD Suudi Arabistan’a karşı çok sıkıntılı operasyonlar yaptı yani. Yani başını derde soktu Suudi Arabistan’ın. Bu son idam edilenler arasında hem IŞİD’in elemanları ve hocaları var, hem el-Kaide’nin elemanları ve hocaları var.

Erdoğan: O idamların gerekçesi neydi hocam?

Büyükkara: Orada da bombalı eylemler yaptılar, adam kaçırdılar.

Erdoğan: Suudi Arabistan’da mı?

Büyükkara: Tabi tabi yani. Hem IŞİD hem el-Kaide Suudi Arabistan rejimini gayrimeşru sayıyor. Yani böyle bir birliktelik söz konusu olamaz. Ata tabi zamanında bundan 10 – 15 yıl evvel Afganistan’da ve arkasından Irak’ta Şii milislere karşı bu el-Kaide unsurlarını parasal olarak, belki de silah olarak desteklemiş olabilir mi, olabilir. Ama bunun devamlı bir destek olduğunu ben düşünmüyorum.

Baştürk: ABD İşgali sonrası el-Kaide unsurlarına sadece Suudi Arabistan’ın değil Esad rejiminin de sınırdan geçiş izni verdiğine dair bilgiler var. Çünkü Suriye, Irak’tan sonra sıranın kendine geleceğini düşünüyordu. Dolayısıyla orada yeterince onların başında sorun olsun, buraya bize bulaşmasınlar zihniyetiyle Esed rejiminin de onlara destek verdiğine dair ciddi iddialar var.

Sinkaya: Mehmet Ali Hocam bize yardımcı olabilir aslında Suudi Arabistan rejiminde din-devlet ilişkisinin de açıklığa kavuşturulması gerekiyor. Suudi Arabistan’ın selefi görüşe bağlılığı tartışılırken. Orada radikal bir ulema kesimi var. Devlet onları da kontrol etmekte zorlanıyor. Aslında selefi örgütlerin arkasındaki radikal ulema kesim.

Erdoğan: Bunlar üniversitede mi?

Büyükkara: Üniversitede de var. Yok değil. Suudi Arabistan bunları zaman zaman temizliyor ama devlet bunlardan zaman zaman istifade ediyor. Özellikle radikal unsurlarla devletin bağına kurmak için bunlar bazen köprü vazifesi görüyor. Selefi ideolojide şöyle bir dini anlayış var; devlet önemlidir. Sünnilikte de olan bir şeydir bu. Yani bunlar el-Kaide gibi devleti gibi meşru ilan etmiyorlar. Suud’un doğru İslam, gerçek İslam’a faydası dokunabilecek bir siyasi yapı olduğunu düşünüyorlar. Ama bütün hatalarının olduğunu, işte Amerika ile iş tuttuğunu, Siyonizm’le yeteri kadar mücadele etmediğini, Şiileri kendi ülkelerinde çok başıboş ve serbest bıraktığını söylüyorlar. Daha çok İslamcı, yani İhvan ideolojisinden de etkilenmiş ulema kesim bu kesim.

Baştürk: Hocam bu ayrışma 1990’lı yıllarda başlıyor. Amerikan askerlerinin Suudi Arabistan’a konuşlanmasıyla başlıyor değil mi?

Büyükkara: Bu radikal ulema kesim Hocamın da dediği gibi İslamcı selefi

ulema kesimin bu yapılarla ilgisinin olduğunu biliyoruz. Hatta bazılarının görevlerinden istifa edip mesela el-Nusra'nın fetva konseyine geçebiliyorlar. Veya bir başka örgütün. Suudi Arabistan bunlar üzerinden de belki ilişki kuruyor olabilir. Ben, Nusra el-Kaide'nin bir koludur diye Suudi Arabistan'ın Nusra'yı da kendi haline bıraktığını da düşünmüyorum.

Erdoğan: Bir şekilde bir bağlantıları vardır diyorsunuz?

Büyükkara: Komplo teorisi demiyorum ben ama bunun arkasında o var, onun arkasında bu var, evet hepsinin arkasında da Amerika var gibi şeyler indirgemecilik olur.

Erdoğan: Hocam bölgede İran-Suud gerginliğinden bahsederken Türkiye ile Suudi Arabistan arasında da Amerikan ittifakı üzerinden bir yakınlık, bölgesel bir işbirliği söz konusu. Bu ittifaktan dolayı İran karşıtlığı noktasında bir ilerlemeden, bir gelişmeden bahsedebilir miyiz?

Baştürk: Türkiye İran ile olan ilişkilerinde yakın zamana kadar oldukça dikkatli oldu. Hatta Suriye sorunu başladıktan sonra da bu dikkatliliğini devam ettirdi. Ki, Tayyip Erdoğan'ın başbakanlığı döneminde yapmış olduğu son İran ziyaretinde orada muazzam bir jestte bulundu; buraya her geldiğimde kendimi evimde gibi hissediyorum gibi bir açıklaması var. Ama tabii ki bu Suriye'deki gelişmeler, özellikle Suriye'deki insan kayıpları sayısı gittikçe artınca ve İran'ın da Esed rejiminin arkasında olması hatta sadece İran değil onunla birlikte müttefikleri Hizbullah, Iraklı Şiiilerin aktif olarak yer almış olması, hatta ve hatta bunların yanı sıra Afganistan'dan, Pakistan'dan Şiiileri getirip orada konuşlandırması Türk kamuoyunda da bir tepkiye sebep oldu. Sadece Türk kamuoyunda değil tabii bütün Sünni alemde bir tepki doğurdu. Kamuoyu içindeki bu tepkinin, devlet politikalarına da yansıdığını bence söylemek mümkün. İlk olarak söylem seviyesinde, bizzat devletin kendisi bunu dile getirmese bile tabanda bunların çok açık seçik, net olarak dile getirildiğini görmekteyiz. İlk olarak sosyal medyada, sonra basın yoluyla, son iki üç yıl ait gazetelerimizin köşe yazılarını okursak bunu net olarak görebiliriz. Bazıları

ABD işgali sonrası el-Kaide unsurlarına sadece Suudi Arabistan'ın değil Esad rejiminin de sınırdan geçiş izni verdiğine dair bilgiler var. Çünkü Suriye, Irak'tan sonra sıranın kendine geleceğini düşünüyordu.

hatta komplo teorilerine kadar da gidebiliyorlar. Ama zaman içerisinde hükümet politikalarına da yansındığını görüyoruz. Bunu net olarak 2015 yılında gördük. Özellikle Suudi Arabistan'la Kral Abdullah'ın ölümü ve yerine Selman'ın gelmesiyle daha da netleşmiş oldu.

Baştürk: Arap Baharı döneminde aklıma gelmişken onu da söylemek istiyorum: Arap Baharı döneminde Türkiye'nin farklı bir söylemi vardı. Bu söylem hem kendisini bölgedeki gelişmelerin merkezine oturtan, oturtmaya çalışan, oturtmaya çalışırken de hem Suudi Arabistan'a hem İran'a mesafeli bir pozisyon. Mezhepçi bir dil kullanmayan, reformist bir yaklaşım. Bölgenin siyasi gelişmesine katkıda bulunacak bir yaklaşım. Bu çerçevede Suudi Arabistan'ı da muhafazakar gören bir yaklaşım. Özellikle İhvan-ı Müslim'in ile olan ilişkileri çerçevesinde böyle bir yaklaşım içerisine girmişti. Mısır'da İhvan karşıtı darbeye aldığı tavırla da pekiştirdi bu yaklaşımını. Ama Türkiye çok kısa bir süre içerisinde çok radikal bir tavır değişikliği içerisine girdi. Kral Selman'ın iktidara gelmesiyle beraber. Ve bu bağlamda tabii ki Türkiye'nin Yemen'deki müdahaleye açık, net, zihinlerde soru işareti bırakmayacak şekilde destek vermiş olması söz konusu. İran'ın karşıtlığı noktasında Suud'a yakın durmanın örneklerinden birisi bu. Yemen müdahale mühim boyutlarda insan kaybı söz konusu oldu. Bugün 21 milyon insanın doğrudan insani yardıma ihtiyacı olduğu söyleniyor. İnsan kayıpları 7-8 bini geçti.

Erdoğan: Medyada da bu konu çok gündeme gelmiyor değil mi hocam?

Baştürk: Oraya geleceğim, maalesef iktidara yakın medyada hiç yer almıyor. Ya da çok ufak bir manşet halinde yer alıyor. Bir de Suudi Arabistan'daki çok ufak değişiklikler çok abartılıyor. Mesela kadınların geçen seçimde oy kullanmış olması. Bazı gazeteler kralı devrimci ilan edecek kadar ileri götürdü işi.

Erdoğan: Batıda da böyle ele alındı gerçi?

Baştürk: Bu kadar ileri gidilmedi. Evet, biraz olumlu tepkiler verildi ama bu kadar ileri gidilmedi. Yemen'e olan destek konusunda mesela, evet Amerika Yemen'de Suudi Arabistan'ı destekledi. Ama Amerika'nın tavrını da hissedebiliyorsunuz; mecburiyetten kaynaklanan bir destek. Bizimki o şekilde değil. Ve Ayetullah Nimr olayında da hükümet sözcüsü olarak Numan Kurtulmuş oldukça dengeli bir açıklama yapmasına rağmen, iki gün sonra buna düzeltme gibi

bir açıklamanın gelmiş olması artık Türkiye'nin burada Suudi Arabistan lehine pozisyon aldığını gösteriyor. Ki Suriye'de bunun yansıması oldu; Türkiye'nin desteklediği gruplar ile Suudi Arabistan'ın desteklediği grupların 2015'in Mart-Nisan ayından itibaren birlikte çalışmaya başlamasıyla muhalifler rejime karşı bir zemin kazanmaya başlamışlardı.

Büyükkara: İran bu kadar tepki beklemiyordu bu Nimr'in idamının arkasından. Oradaki elçiliklerin ateşe verilmesi, gösterilerin yapılması vs.

Erdoğan: Toplumsal bir tepkiydi sanki?

Büyükkara: Toplumsal olabilir ama idam hadisesi sonrası İran'ı asıl endişelendiren; Türkiye'nin direk İran karşıtı bir pozisyona gelmesi, Körfez ülkelerinin elçiliklerini çekmesi, Pakistan'ın kınaması... Bu kadarını beklemiyordu İran. Bana kalırsa buradan bir ders almış olabilir belki. Belki o ileride provakatif şeyini düşürebilecek bir şeye sebebiyet vermiş olabilir.

Sinkaya: İran yalnız bu elçiliklere yapılan baskınlara sahip çıkmadı. Çok ciddi bir şekilde eleştirdiler. Ben o olaydan sonra Tahran'daydım; yaptıkları açıklamalarda şöyle diyorlardı mesela; evet elçiliğe saldırı oldu ama hiçbir diplomatın kılına zarar gelmedi. Dolayısıyla Suud'a yönelik tepki ikna edici bir tepkiydi. Kaldı ki bu elçiliğe ve konsolosluga saldıran 70 kişi tutuklandı ve onların yargılama süreci devam ediyor. Tahran polis müdüründen en üst düzeydeki rehber kadar hepsi bu saldırıyı kınadılar. Ve bunun ahmakça bir eylem olduğunu ifade etti Cuma hutbesinde Ayetullah İmam Kaşani. Dolayısıyla rejim buna pek sahip çıkmadı.

Büyükkara: Benim dediğim o kadarını beklemiyordu belki.

Baştürk: Ben tabi dediğim gibi, Suriye'de rejimin Rusya'ya davet çıkarması, savaş alanında işlerin iyiye gitmediğinin bir işaretiydi; yani İran'ın da artık Esad rejimine verdiği destek biraz artık yetersiz gelmeye başlamıştı. Tam o noktada Rusya'nın devreye girdiğini gördük yani.

Erdoğan: İran'ın desteği kim tarafından yetersiz görüldü?

Toplumsal olabilir ama idam hadisesi sonrası İran'ı asıl endişelendiren; Türkiye'nin direk İran karşıtı bir pozisyona gelmesi, Körfez ülkelerinin elçiliklerini çekmesi, Pakistan'ın kınaması... Bu kadarını beklemiyordu İran.

Baştürk: Esad rejimine olam desteği. Malum olduğu üzere, Türkiye'nin ve Suudi Arabistan'ın desteklediği gruplar var. Türkiye Suudi Arabistan yakınlaşmasından sonra bunlar ortak hareket etmeye başladılar. Bu ortak hareket neticesinden Esad rejimine karşı mevzi kazandıklarını görüyoruz. Bu durum, artık İran'ın Esad rejimine vermeye başladığı desteğin yeterli gelmemeye başladığı gibi bir durum ortaya çıkarınca, Rusya'nın orada aktör olarak doğrudan devreye girdiğini görmüş olduk. Biraz da tabii bölgede bir küresel güç boşluğunun olduğunu gördü Amerika'nın tavrından dolayı.

Erdoğan: Evet, Hocam siz nasıl görüyorsunuz; İran'ın Suriye'ye bu kadar verdiği destek bir Şii dayanışması mıdır, nasıl açıklıyorsunuz bu durumu?

İran'ın Suriye'de bir rejim değişikliği olursa, yarın Irak'ta olacak, sonra İran'da olacak şeklinde kaygıları var. İran domino etkisinden çekiniyor. Baştan beri hep böyle bir korkusu vardı.

Sinkaya: Şii dayanışması değil kesinlikle. Bunu söylemek daha kolay. Açıklaması zor ama ne olmadığını söylemek daha kolay. Öncelikle zaten İran'ın Suriye yönetimiyle ilişkilerinin geçmişi malum. Çok köklü bir ilişkisi var. Bazıları bunu bu vefa ile de açıklıyor ama bu vefa ile açıklanamaz. Vefa ilişkisinden de öte. Daha ileri bir argüman; İran'ın Suriye'yi kendi stratejik derinliği olarak gördüğü yönünde. Özellikle az önce bahsettiğimiz abartılı bir İsrail tehdidi. Gerçek ya da değil. İsrail

tehdidine karşı kendisini koruyabilmenin ileri karakolu; Hizbullah'la ilişkileri, Suriye'deki rejimin devamı. İran'ın Suriye'de bir rejim değişikliği olursa, yarın Irak'ta olacak, sonra İran'da olacak şeklinde kaygıları var. İran domino etkisinden çekiniyor. Baştan beri hep böyle bir korkusu vardı. Mezhepçi kaygı şöyle ifade edilebilir; Suriye'de bir rejim değişikliği olursa eğer iktidara gelmesi muhtemel kesimlerin mezhepçi söylemleri İran tarafından fazlaca abartılı. Rejim değişikliği Suriye içerisinde mezhepçi bir savaşa sebep olacak, bunun İran'daki, Lübnan'daki yansımaları olacak. Şiiileri tehlikeye atacak bir sürecin başlaması İran'a göre aşırı, selefi akımların güçlenmesine sebep olacak. Bu da daha sonra İran'ın kapısına dayanacak, İran'ın sınırlarına dayanacak doğrudan bir tehdit anlamına geliyor. Bu yüzden İran hiçbir şekilde geri adım atmadı ve daha da adanmış görünüyor. Burada İran'ın bu kadar katı tutum takınmasına galiba Rehber

Hameneý'in kişisel tercihi de son derece önemli rolü var. İran hükümetine pek hareket alanı bırakmıyor. Hükümete hareket alanı bıraksa, hükümet daha pragmatik olduğu için belli konularda esneyecek, pazarlıklar yapacak, ama Hameneý'in kırmızı çizgileri çok net. Artık onun kırmızı çizgisi de Esed'in iktidardan ayrılması talebini reddetmesi. Yani Esed iktidardan gidecek ama ne zaman gideceğine o süreç içerisinde dışarıdan birilerinin tutup Esed iktidarı bırakmalı demesi hiçbir şekilde kabul edilemez.

Erdoğan: İran'daki seçimlerle birlikte biraz tablo değişirse mesela Hocas, muhalefet biraz daha güçlenirse?

Sinkaya: İran'da meclis ve parlamento seçimleri var. Parlamento seçimlerinde adayların siyasi eğilimleri etkili olmakla birlikte dış siyaset çok fazla konuşulan bir şey değil, daha çok iç sorunlarla ilgili bir mesele. Çünkü orada partiler yarışmıyorlar. Adaylar her seçim bölgesinde bağımsız adaylar olarak seçime giriyorlar. Dolayısıyla bu seçimlerde de yerel bütün dinamikler daha etkili oluyor. Uluslararası sorunlar veya ulusal sorunlar çok fazla konuşulmuyor. Başkanlık seçimlerinde ulusal sorunlar daha çok öne çıkıyor, ama parlamento seçimleri parti bazında yürütülmediği için ulusal meseleler çok fazla gündeme gelmiyor. Seçimlerden sonra çok hızlı değişiklik beklenmiyor. Belki Ruhani lider rahatlar, ona yakın kişiler mecliste çoğunluğu ele alabilir. Böyle bir beklenti var.

Erdoğan: Bu vetolardan dolayı böyle bir çoğunluğa ulaşabilecek mi?

Sinkaya: Vetolar iki taraftan da var. Kimlerin veto edildiğini tam olarak bilmiyoruz. Sadece birisi açıklama yaptı şu kadar aday veto edildi diye. Ama kimler onaylandı kimler onaylanmadı onu bilmiyoruz. Ama seçimler kısa vadede değişiklik getirmeyecek. Sadece Ruhani'nin eli biraz daha rahatlayabilir.

Erdoğan: İran ile ilgili şöyle bir algı oluştu; muhalifler daha Batı yanlısı, Avrupa yanlısı bir politika güdüyorlar, devrimci statüko ise Rusya yanlısı. Dolayısıyla seçimle birlikte eksen değişmesi gibi bir beklenti var?

Sinkaya: Böyle ikilemler çok açıklayıcı olmuyor. Çünkü seçimle işbaşına gelenlerle Hameneý arasında bir uzlaşma var. Dış politika konularında ve siyasi meselelerde.. Yani orada karşıtlarmış gibi bir analiz yapmak zor. Çünkü Ruhani kendisi reformist değil. Tam da Hameneý'in sağ kollarından birisiydi. Tam da rejimin içinden gelen birisi. O yüzden rejimin karşısındaymış gibi konumlandırmak

doğru değil. Öte yandan ona verilen ruhsat Hamaney tarafından, nükleer meselelerin ve yaptırımların çözülmesi konusundaki başarısından dolayı önü biraz daha açılabilir. Ama Suriye meselesi o kadar derinleşti ki, İran oraya o kadar angaje oldu ki, İran'ın burada geri adım atması son derece zor görünüyor. Bugüne kadar bu yönde herhangi bir işaret alınmadı. O yüzden seçimlerden sonra ben herhangi bir değişiklik olmasını beklemiyorum.

Baştürk: Ben bir şey söylemek istiyorum bu İran-Suriye yakınlığı ile alakalı; çok yakın müttefikler olmalarına rağmen dönemde de bu iki ülkenin dış çıkarları ve politikaları yüzde yüz örtüşmedi. Mesela 2003 sonrasında Irak müdahalesinde Irak'ta Suriye ile İran'ın izlediği politikalar yer yer birbiriyle çatışabildi. Çünkü selefi örgütlerin Suriye üzerinden geçmesine izin verilmesi, Saddam rejiminin elemanlarının desteklenmesi gibi Suriye'nin güttüğü politikalar kesinlikle İran'ın hoşlanmadığı şeylerdi. Bir de Irak'taki müdahale sonrası kurulan rejimle Esad rejimi uzun süre, hatta bu Arap Baharı başlayana kadar ciddi gerilimler yaşadılar. Hatta Maliki iktidarının Esad ile ilgili ciddi suçlamaları söz konusuydu. Yani Suriye ile İran arasındaki ilişki hiç pürüzsüz, uzlaşmazlığın hiç olmadığı bir ilişki değil. Özellikle müdahale sonrası Irak üzerinden ilişkilere bakınca durum böyle. Yer yer bazı sorunlar yaşamış bir ilişkidir.

Erdoğan: Mehmet Ali Hocam, Suudi Arabistan'daki din ve devlet yapısını daha iyi anlamak adına sormak istiyorum: İran devlet ideolojisine baktığımızda veya devrim ideolojisine baktığımızda bir batı karşıtlığı söz konusu. Yine 20. Yüzyıl modern Sünni İslami hareketlerde de bir emperyalizm karşıtlığı söz konusu. İhvan-ı Müslimin hareketinde gördüğümüz gibi. Ama Suudi Arabistan'da ne Vahhabilikte ne de Selefilikte böyle bir ideolojik yönelim göremiyoruz. Bunu neye bağlıyorsunuz?

Büyükkara: Selefilik Vehhabilikte İslamcılıkla karıştığında 1990 sonrası gelişmeler özellikle bu karşıtlık var. Cihadi Selefî dediğimiz, o zaman zaman teröre de karışan.

Erdoğan: Öncesinde yoktu mu diyorsunuz?

Büyükkara: Vardı. Ama Suudi Arabistan'da üçüncü devletin kuruluşunda 1910'lu 1920'li yıllarda Suudi Arabistan Vahhabi gücünü kullandı. Devleti kurmak, bugünkü sınırlara ulaşmak noktasında. Bu Vahhabi güç; İhvan-ı Necd diyo-

ruz. Necid ihvanı denilen paramiliter gruplar vardı. Bunlarla üçüncü devlet kuruldu. Bu gruplar dediler ki; biz Irak'a da Suriye'ye de cihada devam edeceğiz. Suriye Fransa'nın elinde, Suriye İngilizlerin elinde, Kuveyt İngilizlerin elinde o sırada. Biz devam edeceğiz dediler. Suud kralı Abdülaziz İbn Suud hayır dedi. Yani biz şu anda sınırlarımıza ulaştık. Ben orada İngilizlerle savaşamam, bir tarafta Fransızlarla savaşamam. Filistin'e burnumu sokup İngilizleri karşıma alamam dedi. Yani Vahhabi cihad veya İslami cihad orada bitti. Ama o gruplar ne yaptılar; devam etmek istediler. Ne oldu, bu sefer devlet onları yedi. Yani kendi kullandığı o büyük gücü mezhebi ve askeri gücü bitirdi, tasfiye etti. Savaşa bile sebep oldu Sebile savaşı mesela 1931. Dolayısıyla yani burada bir batı karşıtlığı yok diyemeyiz. Hatta şöyle dediler; biz bugüne kadar hep Hicaz emiri ile savaştık, Osmanlı ile savaştık, Şiilerle savaştık. Hiçbir gayrimüslimle bugüne kadar savaştık. Esas cihad şimdi başlıyor. Suriye, Irak hatta orada Şiiler vs. var. İngilizler var. Ama İbn-i Suud dedi ki, hayır. Burada bu iş bitmiştir. Yani bu temel var. Yeryüzünde Allah'ın ismi her tarafa hakim kılınıncaya kadar cihad devam etmeli ideolojisi var. İhvan'da da vardı, bu Selefilik'te de vardı. Ama tabii bu Suud ulus devletinin çıkarlarıyla buluşunca bir anlam ifade ediyor. Çoğu kez buluşmuyor ve bunlar bastırılıyor. Daha sonra bu İslamcı damar devlet bünyesine alınmıştır. Ehlileştirilmiştir, 1990'larda körfez savaşıyla beraber bu yeniden hortladı. İşte el-Kaide, Afganistan savaşı da buna bir alan açmış oldu. Ve Selefilik içinde bir damar çıktı ve bugün Cihadi Selefiye dediğimiz terör örgütlerini de üretmeyi başardı. Suud devleti de bunları gayrimeşru ilan etti. Yani Selefilik'te böyle bir damar yok demek doğru olmaz.

Erdoğan: Devlet bunları gayrimeşru ilan etti ama IŞİD'in söyleminde olsa da uygulamalarına baktığımızda batı karşıtlığı veya emperyalizmle savaş gibi İran'ın devrim dilindeki ideolojik baskın söylemi göremiyoruz?

Büyükkara: Dil olarak var ama dersiniz ki İsrail'e bir kurşun dahi atılmıyor, o doğru. Amerika'ya doğrudan veya mesela Irak'tan bir karşıtlık yok. Daha çok işte Suriye'de Esed karşıtı muhalif güçlerle mücadele ederek onların elindeki alanları almıştır. Mesela Musul'u Sünni aşiretlerden almıştır IŞİD. Rakka'yı el-Nusra'dan almıştır. Dolayısıyla daha çok Müslümanlarla uğraşıyor gibi görünüyor. Ama söylem olarak biz diyor dünyayı fethedeceğiz. Asıl bundan sonra bizim cihadımız başlayacak; Allah'ın kelimesini en yüceye çıkartacağız. İşte İstanbul'u alacağız, arkasından..

Erdoğan: İstanbul'u niye alıyorlar?

Büyükkara: Bir takım rivayetler var; kıyamet yakınmış, ideolojisini onun üzerine kuruyor. Kıyamete yakın olacak hadiseler içerisinde İstanbul'un da bir yeri var.

Erdoğan: Bunlara göre Mekke Müslümanların elinde, İstanbul değil mi? Böyle mi anlamamız gerekiyor?

Büyükkara: Yok, yok Mekke Medine de hedefleri arasında. Ama bunlar söylem düzeyinde kalıyor, pratikte karşılığı yok. Öncelikle şu anda kendi kontrol ettikleri alanlarda hakim olmak istiyorlar. Burada görünen de doğrudan bir Amerika-Batı karşıtlığı yok yani. Çünkü onlarla karşı karşıya gelmiyorlar. Hatta onların çıkarlarına hizmet ettiği düşünülüyor olup bitenler onu gösteriyor.

Erdoğan: Suudi Arabistan rejimi İslamcılarını kendi bünyesine aldı, ehli-leştirdi diyorsunuz?

Büyükkara: Tabi, bu 1940-1950'li yıllarda.

Erdoğan: Yani İran'daki dinin ideolojik boyutuyla Suudi Arabistan'daki dinin ideolojik boyutu bu bağlamda emperyalizme karşıtlık ve onunla mücadele anlamında örtüşmüyor?

Büyükkara: Suud devleti ilk başta İngilizler arkasından da Amerikalılarla iş tutmuş bir devlet. Petrolün çıkartılmasından tutun, dış politikada çok sıkı ittifaklar, büyük ticari ilişkiler. Hatta Amerika'nın bu Ortadoğu ve Arap yarımadasındaki politikalarında; Saddam'ın Kuveyt'i işgali, İran-İrak savaşı vs. hep Amerika'nın yanında yer almıştır. Ülke topraklarını Amerika'nın misyonlarına açmıştır bir ülkeden bahsediyoruz. Bu çerçevede devletin antiemperyalist, 'Anti-Batı' yanlısı İran'daki Humeyni rejimi gibi zamanında olduğu gibi bir söylem geliştirmesi mümkün değil.

Erdoğan: Batı taraftarlığı, İran karşıtlığını da açıklar mı sizce?

Büyükkara: Yok, açıklamaz. Yani o ayrı bir şey. Suudilerin İran karşıtlığı bölgesel bir rekabetin sonucudur. Suriye meselesinde de Türkiye'nin Esad'ı istememesi ile Suudi Arabistan'ın Esad'ı istememesi arasında da ciddi fark var. Türkiye orada Esad'ı istemiyor, Suudi Arabistan orada İran'ı istemiyor. Yani Esad ile bir sorunu yok. Esad'a bakınca İran'ı görüyor Suudi Arabistan.

Sinkaya: Esad herkesi öldürse Suudi Arabistan için problem yok yani.

Büyükkara: Orada Suudi Arabistan dış politikalarını belirleyen birkaç unsur var; bunların en önemlisi İran'ın durumudur. Bu hem ulusal çıkarlar açısından hem mezhebi bir takım refleksler açısından açıklanabilir.

Erdoğan: Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz Bayram Hocam?

Sinkaya: Hocamı tamamlamak için söyleyeyim. Mesela Sudan'daki gelişmeler çok önemli. Sudan'da Ömer El-Beşir Hükümeti İran'ın müttefiki olarak biliniyordu. Ama Suudi Arabistan için de tehdit kaynaklarından birisiydi. Ama geçtiğimiz yıllarda tarafını değiştirdi, İran ile diplomatik ilişkilerini kesti, Suudi Arabistan'ın en önemli müttefiki oldu. Yemen'e asker gönderdi Ömer El-Beşir, Suudi Arabistan bunda bir sorun görmedi. Ama İran ile ilişkileri devam etseydi muhtemelen Suudi Arabistan Ömer El-Beşir'in devrilmesi için de çalışıyor olacaktı. Suudi Arabistan'ın batı ile ilişkilerinin İran ile ilişkilerinde dolaylı bir etkisi var. Suudi Arabistan'ın bütün Ortadoğu siyasetinin en önemli sorunu rejim meşruiyeti sorunu ve kurumsallaşamama sorunudur. Bundan dolayı ciddi bir güvenlik kaybı var, hem içeriden hem dışarıdan güvenlik kayıpları var. Ve bu güvenlik kayıplarını düzenleyebilmek için Batı'ya yaslanmak zorunda. Bu da bölgede tam tersi sonuç doğuruyor. Çünkü Batı'ya yaslanıyor, Amerikan donanması, Amerikan askerleri bölgeye yerleşince bu defa İran'ın tehdit algılamasına sebep oluyor. Ve bir güvenlik ikilemine sebep oluyor. Bu defa İran Amerikan-Suudi ittifakını dengelemek için karşı arayışlara giriyor. Rusya ile iş tutuyor mesela, bu defa Suudi Arabistan'ın daha büyük tehdit algılamasına sebep oluyor. Böyle bir ilişki biçimi var.

Suudi Arabistan'ın bütün Ortadoğu siyasetinin en önemli sorunu rejim meşruiyeti sorunu ve kurumsallaşamama sorunudur. Bundan dolayı ciddi bir güvenlik kaybı var, hem içeriden hem dışarıdan güvenlik kayıpları var.

Erdoğan: Levent Hocam, Amerika'nın Suriye politikasını açıklamak ve neyi desteklediğini söylemek zorlaştı özellikle son günlerde. Siz Amerika'daki neocon siyasetini de bilen biri olarak, Suudi Arabistan'ın Suriye politikaları bağlamında baktığımızda neoconların politikası ile Amerika politikası nereye denk düşüyor?

Baştürk: Şu anda Türkiye’de medyanın yapmış olduğu çok ciddi hata neoconların Obama yönetimini üzerinde etkili, çok ciddi bir aktör zannediliyor olması. Şöyle; fikirleri ihmal edilecek bir grup değil. Neoconların çoğu cumhuriyetçi partiyi destekliyor ve oldukça sağda yer alan bir kanat, ama bazı neoconlar, istisnadır bunlar; Obama’ya çalışıyor. Mesela Victoria Nuland, Dışişleri Bakanının Doğu Avrupa’dan sorumlu yardımcısı. Obama yönetiminde önemli bir görevli. Kocası da bunlardan biri; ama bunlar azınlıktalar. Genel olarak neoconlara bakacak olursak şu anda Amerikan dış politikasında ciddi bir etkileri yok. Şu andaki dış politikada etkin olanlar, Obama etrafında olanlar, uluslararası ilişkilerde bizim liberal dediğimiz çokyanlılıktan yana olanlar var. Liberal olarak kendini konumlandıran kişiler tarafından oluşturulan, savunulan bir dış politika söz konusu. Obama o çerçevede hareket ediyor. Bu dönemde kabul gören bir tabir var; ‘smart power’ akıllı güç. Yani yumuşak güç ile sert gücün sentezi sonucunda, havuç ile sopanın bir arada yürütüldüğü bir dış politika. Bu, neocon anlayışa pek uygun bir anlayış değil. Neoconlar tabi ki İsrail’i kayıtsız şartsız destekleyen bir grup olarak bu politik yaklaşıma karşılar. İran’la yapılan bu nükleer anlaşmaya kesinlikle karşılar. Tavizsiz bir şekilde karşılar. Hatta ve hatta Bush döneminde bu neoconlar arasında iki farklı grup vardı; bir grup artık Suudi Arabistan’ın üstüne gidelim diyenler ve yok, ittifakımız devam ediyor, devam etsin diyenler. Şimdi neoconlar İran lehine ortaya çıkan Suudi Arabistan’ı da rahatsız eden gelişmelerin yanlış olduğu noktasında bir tavır aldıklarını görmekteyiz. Ki, bu anlaşmayı Cumhuriyetçi Parti içerisinde İsrail lobisi ile birlikte hareket edenlerin etkisiyle Kongre’de öldürmeye yönelik çabalar içerisinde hareket edecekler. Yalnız Amerika’nın şu andaki Obama yönetiminin açısından olaya bakacak olursak; Obama yönetiminin İran ile ilişkileri yumuşatmak istemesinin arkasında; Obama’nın ta ilk işbaşına geldiği zaman yapmış olduğu bir takım açıklamalar var; birincisi, Bush yönetiminin siyasi yaklaşımından bir sapma olacağı kesin. Tekyanlılıktan çokyanlılığa doğru bir kayış bunlardan birisiydi. Müslüman dünya ile ilişkileri tamir etmeye çalışacağı şeklinde bir yaklaşım var. Düşmanla dahi olsa konuşmak, ki bu konuşma faslı bitmeden şiddete başvurmama gibi bir yaklaşım var. bir de masanın üzerindeki bütün seçenekleri değerlendirerek hareket etmek gibi bir yaklaşım söz konusu. İran yaklaşımını bu çerçeve içerisinde görmek mümkün. Ayrıca Asya açılımı, Asya-Pasifik politikası da bu şekilde

seyrediyor. Amerika Birleşik Devletleri Ortadoğu'yu dış siyasetinde ana odak nokta olmaktan çıkarıyor. Bu durumu yanlış anlayanlar veya itiraz edenler var, Amerika Ortadoğu'dan çekilecek kanaatine vardıkları için. Hayır, böyle bir durum söz konusu değil. Amerika artık şunu fark etmiş durumda; realist argümanların dediği gibi çok fazla imkanlarını aştı ve bunun sonucunda aşırı derecede gerilme ve sürdürülmüş olma gibi bir durum söz konusu. Ve bu gerilmişlik veya sürdürülmüştük hali nedeniyle yer yer şuradan buradan çatlama görülmeye başladı. Önüne geçilmez işe büyük kırılmalar veya parçalanmalar da olabilir. Bunun önüne geçmek için öncelikler gözden geçirildi. Ve şu anda Çin'in ekonomik yükselişinden dolayı Çin'in çevrelenme siyaseti ön planda. Ama sadece ekonomik yükselişinden duyulan endişeden dolayı değil. Çin her ne kadar diğer coğrafyalarda sadece ekonomik ilişkileri geliştirme suretiyle karşılıklı bağımlılık yaratma siyaseti gütmekle beraber Asya-Pasifik bölgesinde, özellikle Güney Çin Denizi'nde, aynı Putin'in eski Sovyet bölgesinde hakimiyet arzusunu net ifade ettiği gibi, Çin hakları ve çıkarları konusundaki buyurgan tavrını artık net bir şekilde ortaya koymuş durumda. Bu çerçevede Japonya ile olan ilişkilerinin bozulması, Filipinlerle ilişkilerinin gerilmesi söz konusu. ABD bu sebeple dış politikasını Asya-Pasifik bölgesine kaydırmış durumda. Bu tabii ki Ortadoğu'da angajman azaltma gibi bir durum ortaya çıkarıyor. Bu gelişmeleri etkileyen diğer bir faktör de; artık petrole bağımlılık durumu ciddi şekilde değişti. Petrole şu anda en fazla bağımlı olan ülkeler yükselen Asya ekonomileri veya Uzakdoğu Asya ülkeleri; Güney Kore, Japonya, Çin, Hindistan gibi. Batı Avrupa ülkeleri ve özellikle Amerika açısından Ortadoğu petrolüne duyulan ihtiyaçta ciddi bir azalma söz konusu. Şu anda Amerika Birleşik Devletleri en fazla enerji üreten ülke durumuna gelmiş durumda. İthalata devam ediyor ama eskisi gibi derin bir bağımlılığı yok. Ama şu açıdan petrol hala önemli; dünya ekonomik sistemi var ve bu ekonomik sistemin kalbi hala Amerika Birleşik Devletlerinde atıyor. Çin'in bile sağlıklı ekonomik kalkınmasına devam etmiş olması bu sistem içerisinde olduğu sürece Amerika açısından önemli. Dolayısıyla petrolün Çin'e bile güvenli bir rota üzerinden gitmiş olması Amerika açısından önemli. Ama batının bağımlılığı açısından ciddi bir azalma var. dolayısıyla ABD'nin Ortadoğu'ya verdiği önemde nispeten bir gerileme söz konusu. Bu gerileme çerçevesinde de İran'la yeni dönemde ilişkilerini düzenlediğini söylemek mümkün. Çünkü Ortadoğu'da

artık bölgenin kendi kendine denge kurabileceği bir duruma gelinmesini önemsiyor. Yani kendisinin yanı sıra bölgenin önemli güçlerinin de orada inisiyatif aldığı bir denge oluşmasından yana. Ki, ben zannediyorum, benim kanaatim; Arap Baharı döneminde Türkiye'ye bu konuda bir inisiyatif tanıma gibi bir durum söz konusuydu. Tabi bu görüşmelerin Arap Baharından öncesine giden bir tarihi var. ama Türkiye 2012'den sonra Türkiye oradaki işleri karıştırdı İnan ile anlaşma Amerika için daha önemli hale geldi. Yine de bölge aktörlerinin kendi dengesini kendisinin kurmasını ve Amerika'nın orada hegemon güç olarak her şeyi empoze etmekten ziyade o dengeler üzerinden Ortadoğu'da varlığını devam ettirmes. veya onlarla beraber çalışarak varlığını devam ettirmesi, varlığını sürdürmesi gibi bir anlayış ön plana çıkmış durumda. Ki bu çerçevede İsrail ile olan ilişkilerine de bakıyor Amerika Birleşik Devletleri. Amerika ile İsrail arasında yaşanan şu andaki gerginlik Netanyahu'nun geçimsiz bir adam olmasından ziyade artık Amerika Birleşik Devletlerinin Ortadoğu'da kendi hesabına göre sorunsuz veya sorunları minimuma inmiş bir Ortadoğu arzusu içerisinde.

Erdoğan: Toplantımızı burada sonlandırıyoruz. Üç konuşmacımıza da teşekkür ediyorum.

Mehmet Ali Büyükkara

Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi'nden 1990 yılında mezun oldu. Yüksek lisansını Mevkûf Hadisler ve Değeri adlı çalışmayla Marmara Üniversitesi'nde yaparken, doktorasını Edinburgh Üniversitesi'nde yaptı. Uzun yıllar Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nde Temel İslam Bilimleri alanında dersler verdi. 2009 yılında Marmara Üniversitesi'nde profesör olarak akademik hayatına devam etti. Mehmet Ali Büyükkara şu anda Şehir Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapıyor. Uluslararası dergilerde birçok makale ve kitaplar yayınlayan Büyükkara'nın, Kelam Tarihi, İslam Mezhepleri konuları temel çalışma alanları arasındadır.

Levent Baştürk

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden 1986 yılında mezun oldu. ABD'nde Pittsburgh ve Denver Üniversitelerinde Uluslararası İlişkiler ve Mukayeseli Siyaset dallarında lisans üstü çalışmalarına devam etti. Şubat 2012-Temmuz 2013 tarihleri arasında Ankara'da Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'nda (SETA) araştırmacı olarak çalıştı. SETA yayınları arasında çıkan "Irak Siyasetini Anlama Kılavuzu" adlı çalışmanın yazarları arasındadır. ABD ve Türkiye'de çeşitli dergi, gazete ve internet sitelerinde Türk siyaseti ve uluslararası ilişkiler konularında yazıları yayımlandı. Şu an Dünya Bülteni Haber Portalı için çalışıyor ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde dersler veriyor.

Bayram Sinkaya

Lisans derecesini Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden alan Sinkaya'nın başlıca akademik ilgi alanı İran siyasetidir. Tahran Üniversitesi ve Columbia Üniversitesi'nde misafir araştırmacı olarak bulunan Sinkaya, doktorasını 2011 yılında ODTÜ Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde tamamlamıştır. Sinkaya, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyesidir.

> DÜBAM DUNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

İRAN - SUUDİ ARABİSTAN DENKLEMİNDE ORTADOĞU

Moderatör: Aynur ERDOĞAN

> 2016 ŞUBAT
DÜNYA BÜLTENİ ARAŞTIRMA MASASI

DÜBAM Yayınları
Küresel İletişim Merkezi
Barbaros Bulvarı, Balmumcu / Beşiktaş
Tel: (0212) 274 80 21 – 274 80 22
www.dunyabulteni.net/dubam

